

<https://www.digitalvscorrupt.eu>

Co-funded by
the European Union

АЛАТНИК

АЛАТНИК ЗА ПРИЈАВУВАЊЕ КОРУПЦИЈА ВО БИЗНИСОТ

Развиено во рамките на проектот „Со дигитализација против корупција“ (Erasmus+)

Декември 2025

ERASMUS-YOUTH-2023-CB

Име на проектот: „Со дигитализација против корупцијата“ во рамки на програмата Erasmus Youth 2023 - Градење капацитети во областа на младите - Западен Балкан.

Број на проект: 101131572

Проектот „Со дигитализација против корупцијата“ е кофинансиран од Европската унија.

Координатор:

NVO Naučno – istraživačko udruženje za umjetnost, kulturno-obrazovne programe i tehnologiju EPEKA (EPEKA ME) – Црна Гора

Организации учеснички:

- Znanstveno-raziskovalno zdruzenje za umetnost, kulturne in izobrazevalne programe in tehnologijo EPEKA, socialno podjetje (EPEKA SI) – Словенија
- Phiren amenca international network (Phiren amenca) – Белгија
- Приватна научна установа Институт за применети истражувања за бизнис Скопје (IARB)- Република Северна Македонија
- Gagnsaei samtök gegn spillingu (TI-IS) – Исланд
- Qendra open doors (OPEN DOORS) – Албанија
- EPEKA Berlin EV (EPEKA BERLIN EV) – Германија
- Europe for you, z.s. (EUROPE FOR YOU) – Чешка
- Center for education and training Prizren (CET-PRIZREN) – Косово
- Scientific and research association for art, cultural an educational programmes and technology EPEKA (EPEKA Србија) – Србија
- Fundacija europejski instytut outsourcingu (EOIF) – Полска
- Udruženje Akustikum - muzička omladina JMBH (AKUSTIKUM) – Босна и Херцеговина
- Lxkia izcilik ve doga sporlari kulubu dernegi (LIDOSK) – Турција
- Arcigay (ACIGAY APS) – Италија
- Transparency International Islandija (TI-IS) – Исланд
- Skupnost Občin Slovenije - Словенија
- Institut Jožef Stefan - Словенија

Автори:

- Приватна научна установа Институт за применети истражувања за бизнис Скопје (IARB)- Република Северна Македонија
- Scientific and research association for art, cultural an educational programmes and technology EPEKA (EPEKA Serbia) – Србија
- NVO Naučno-istraživačko udruženje za umjetnost, kulturno-obrazovne programe i tehnologiju EPEKA (EPEKA ME) – Црна Гора
- Znanstveno-raziskovalno zdruzenje za umetnost, kulturne in izobrazevalne programe in tehnologijo EPEKA, socialno podjetje (EPEKA SI) – Словенија
- Transparency International Islandija (TI-IS) – Исланд

ОГРАДУВАЊЕ ОД ОДГОВОРНОСТ

Информациите и ставовите наведени во овој Прирачник се ставови на Институтот за применети истражувања за бизнис и не мора нужно да го одразуваат официјалното мислење на Европската Унија или на која било друга финансирачка институција. Ниту институциите на Европската Унија, нитукое било лице што постапува во нивно име, не можат да бидат одговорни за употребата што може да се направи на информациите содржани во овој документ.

Содржина

04	ВОВЕД	16	ОФИЦИЈАЛНИ КАНАЛИ И ДИГИТАЛНИ АЛАТКИ ЗА ПРИЈАВУВАЊЕ
08	ПРИЈАВУВАЊЕ КОРУПЦИЈА: ПРИНЦИПИ И РАМКИ	19	УЛОГАТА НА ГРАЃАНСКОТО ОПШТЕСТВО И ПРИВАТНИОТ СЕКТОР
11	REPORTING CORRUPTION: PRINCIPLES AND FRAMEWORKS	21	ЗАКЛУЧОК
13	КАКО ДА СЕ ПРИЈАВИ КОРУПЦИЈА ВО БИЗНИСОТ	22	АНЕКС: ОБРАЗЕЦ ЗА ПРИЈАВУВАЊЕ КОРУПЦИЈА ВО БИЗНИСОТ

ВОВЕД

За проектот

DigitalVScorrupt е Erasmus+ CBY и WB проект со главна цел борба против корупцијата во ЕУ и Западен Балкан (ЗБ) преку дигитални алатки и зајакнување на младите и луѓето во ЕУ и Западен Балкан (ЗБ).

Корупцијата е сложен општествен, политички и економски феномен што ги засега сите земји. Корупцијата ги поткопува демократските институции, го забавува економскиот развој и придонесува кон нестабилност на власта.

Корупцијата ги напаѓа темелите на демократските институции преку искривување на изборните процеси, нарушување на владеењето на правото и создавање бирократска мочуришна состојба што постои само за извлекување мито. Светската банка со децении се бори против корупцијата, а на граѓанското општество и младинските организации им останува да се соочат со еден од најтешките непријатели на нашето време, да ги бранат основните вредности на ЕУ: демократијата, владеењето на правото и заедничките вредности, да промовираат активно граѓанство и да го приближат Западен Балкан до ЕУ. Активности: состаноци, обуки, национални активности, младински размени, конференции и кампањи.

Обуката за младински работници е иновативна и релативно нова тема во областа на младинската работа, но е клучна за градење транспарентност, интегритет и отчетност. Целта на ваквите обуки е да ги опремаат учесниците или младинските работници со знаење и алатки за идентификување, спречување и реагирање на коруптивни дејствија.

Предавањата вклучуваат:

1. Разбирање на корупцијата

- Дефиниција на корупција: објаснува што е корупција, кои се нејзините форми и како се манифестира во јавниот сектор.
- Практични примери: анализа на реални случаи на корупција за подобро разбирање на концептите.

2. Законодавна рамка

- Национално законодавство: преглед на закони и прописи поврзани со корупцијата и јавниот сектор.
- Меѓународни стандарди: вклучување релевантни меѓународни конвенции и договори,

како што е Конвенцијата на ОН против корупција.

3. Идентификација и превенција на корупцијата

- Фактори на ризик: учење за факторите на ризик што можат да доведат до корупција.
- Превентивни стратегии: техники и процедури за минимизирање на корупциските ризици.

4. Алатки и техники за борба против корупцијата

- Контролни механизми: воспоставување ефективни системи за контрола и транспарентност.
- Етика и интегритет: нагласување на етичкото донесување одлуки и личниот интегритет на вработените.

5. Протоколи за пријавување и реагирање

- Механизми за пријавување: воспоставување безбедни и анонимни канали за пријавување сомнежи за корупција.
- Стратегии за реагирање: протоколи и процедури за постапување со пријавени случаи на корупција.

6. Интерактивни методи на обука

- Работилници и студии на случај: активно учење преку групни вежби и дискусии.
- Симулации и играње улоги: сценарија во кои учесниците го применуваат наученото во практика.

7. Евалуација и понатамошна обука

- Тестирање и повратни информации: проверка на знаењето и вештините на учесниците и собирање повратни информации за подобрување на програмата.
- Континуирана обука: обезбедување постојани образовни можности за ажурирање на знаењата и вештините.

Обуката за корупција треба постојано да се ажурира за да остане релевантна и ефективна во променлива правна и општествена средина. Добро планирана и реализирана обука може значително да придонесе за намалување на коруптивните дејствија и подобрување на довербата во јавниот сектор.

Цели:

- Спроведување активности за неформално учење за зајакнување на младинските работници и другите во областа на антикорупцијата во ЗБ и ЕУ преку меѓусекторска соработка.
- Зголемување на капацитетот на вклучените организации во ЗБ и зголемување на ИКТ-вештините во однос на тоа како дигиталните алатки можат да детектираат корупција.
- Спроведување на Стратегијата на ЕУ за млади во СВ и подигање на свеста за вредностите на ЕУ и нивната релевантност, важноста на владеењето на правото и заедничките вредности во СВ.
- Промовирање дијалог на локално, национално и меѓународно ниво со политички носители на одлуки за штетата што корупцијата може да ја предизвика врз безбедноста и стабилноста на ЕУ и ЗБ против надворешни сили.

ВОВЕД

За Алатникот

Овој Алатник дава практични насоки за препознавање и пријавување корупција во бизнисот. Наменет е за млади, младински работници, организации на граѓанското општество и актери од приватниот сектор. Документот ги објаснува клучните корупциски ризици, принципите за пријавување, постапките чекор по чекор и дигиталните алатки, со додадени табели за јасност и употреба во обуки.

Алатникот за пријавување корупција во бизнисот е развиен како практичен ресурс за поддршка на поединци, младински работници, организации на граѓанското општество (ОГО) и претставници на приватниот сектор во препознавање и пријавување корупција во деловни средини.

Неговата цел е да ја зајакне транспарентноста и отчетноста преку обезбедување јасни и достапни информации за тоа како и каде корупцијата може безбедно и ефективно да се пријави.

Корупцијата во бизнисот ја поткопува фер конкуренцијата, ја намалува довербата и ги ограничува можностите за социјален и економски развој. Нејзиното решавање бара соработка меѓу различни сектори, вклучувајќи го граѓанското општество, приватните претпријатија, јавните институции и младите, за создавање култура на интегритет и етичко однесување.

Овој Алатник придонесува за овие напори преку нудење насоки чекор по чекор, примери на механизми за пријавување и упатувања на меѓународни и национални рамки. Тој ја промовира употребата на дигитални алатки и иновации како ефективни средства за унапредување на транспарентноста и граѓанското учество.

Алатникот е дизајниран како практичен и достапен ресурс што може да се применува во различни средини.

Тој првенствено е наменет за:

- Млади и младински работници, кои имаат клучна улога во промовирањето интегритет и свест во нивните заедници.
- Организации на граѓанското општество (ОГО) ангажирани во застапување,

образование и јавна отчетност.

- Актери од приватниот сектор, вклучувајќи компании, претприемачи и деловни здруженија, посветени на етичко однесување.
- Институции и носители на одлуки кои имаат за цел да ги подобрат своите системи за примање и обработка на пријави за корупција.
- Дизајниран и за учење и за дејствување, овој Алатник им обезбедува на корисниците јасни чекори и приспособливи алатки.

Може да се користи како:

- Практичен водич за разбирање и пријавување корупција во деловен контекст; или
- Референтна алатка за организации и фасилитатори што спроведуваат обуки или локални настани за подигање на свеста.

Следејќи ги дадените насоки, корисниците ќе стекнат појасно разбирање за тоа како одговорно и безбедно да ја идентификуваат, документираат и пријават корупцијата.

РАЗБИРАЊЕ НА КОРУПЦИЈАТА ВО БИЗНИСОТ

Корупцијата во бизнисот се однесува на нечесни или незаконски практики што ги спроведуваат поединци или организации за да стекнат неправедна предност во работењето. Таа може да вклучува мито, измама, судир на интереси, злоупотреба на моќ или манипулација со процедури што ја поткопуваат фер конкуренцијата и транспарентноста.

Иако корупцијата често се поврзува со јавните институции, таа е подеднакво штетна кога се јавува во рамките на приватни субјекти или меѓу нив. Таа ги искривува пазарите, ги зголемува трошоците, ги обесхрабрува инвестициите и ја слабее јавната доверба и во бизнисите и во институциите.

1. Видови корупција

- Корупцијата во бизнисот може да се појави на многу начини, понекогаш отворено, но често во суптилни или скриени форми. Препознавањето на овие форми им помага на поединците и организациите да разберат како функционира корупцијата и на какви однесувања треба да внимаваат.
- Подолу се некои од најчестите видови корупција што се среќаваат во деловната практика:

Табела 1: Видови корупција во бизнисот, опис и пример

Вид на корупција	Опис	Пример
Мито и провизии	Нудење, давање или примање пари, подароци или услуги за влијание врз деловна одлука, договор или услуга.	Компанија дава „подарок“ на јавен службеник за да обезбеди договор.
Измама и проневера	Манипулирање со информации или финансии за лична или организациска корист.	Вработен фалсификува фактури или пренасочува средства на компанијата за приватна употреба.
Судир на интереси	Кога нечии лични интереси се мешаат со професионалните должности или организациските цели.	Менаџер доделува договор на компанија на роднина.

Договорно дејствување	Тајна соработка меѓу компании или поединци за манипулирање со цени, тендери или пазарни услови.	Два добавувачи се договараат да ги фиксираат цените за да ја контролираат конкуренцијата.
Злоупотреба на овластување	Користење на позицијата на моќ за заплашување, дискриминација или неправедно влијание врз одлуки.	Надзорник врши притисок врз вработените да донесат неетички одлуки во замена за унапредување.

Разбирањето кои однесувања можат да претставуваат корупција е основа за преземање одговорна акција.

Тоа им овозможува на младите, актерите на граѓанското општество и бизнисите ефективно да ја идентификуваат, документираат и пријават корупцијата во сопствените средини.

Табела 2: Видови корупција во бизнисот, типични ризици и превентивни мерки

Вид на корупција	Опис	Типичен ризик	Превентивни мерки
Мито и провизии	Нудење корист за влијание врз одлуки	Неправедни договори	Кодекс на етика
Измама и проневера	Манипулација со финансии	Финансиска загуба	Ревизии
Судир на интереси	Личниот интерес влијае врз должноста	Пристрасни одлуки	Правила за обелоденување
Договорно дејствување	Тајна соработка	Пазарно нарушување	Транспарентни тендери
Злоупотреба на овластување	Злоупотреба на моќ	Притисок врз вработените	Канали за пријавување

2. Клучни области на ризик

Корупциските ризици често се појавуваат во набавките, регрутирањето, финансиското управување и партнерствата. Предупредувачките знаци вклучуваат недостиг на документација, фаворизирање, необјаснета итност и повторена употреба на исти добавувачи.

Разбирањето на ризиците во областите каде што корупцијата најверојатно се јавува им помага на организациите и поединците да ги препознаат предупредувачките знаци пред да настане сериозна штета.

Во приватниот сектор, корупцијата може да се појави во многу фази од деловната активност, понекогаш скриена во обични процедури или секојдневни одлуки.

Вообичаени области на ризик вклучуваат:

- **Процеси на набавки и тендерирање:** кога договорите или купувањата се под влијание на фаворизирање или лична корист.
- **Лиценци и дозволи:** кога пристапот до одобренија или овластувања зависи од неформални плаќања или врски.
- **Човечки ресурси и регрутирање:** кога вработувањето или унапредувањата се засноваат на лични односи наместо на заслуги.
- **Финансиско управување и сметководство:** кога финансиските извештаи се изменуваат или ресурсите на компанијата се злоупотребуваат.
- **Партнерски договори и синџири на снабдување:** кога неетичките практики се толерираат или занемаруваат од деловните партнери.

Препознавањето на овие области на ризик им овозможува на бизнисите и организациите да преземат превентивни мерки, да ги зајакнат внатрешните контроли и да поттикнат етички управувачки практики. Тоа исто така ја подига свеста кај поединците, охрабрувајќи ги подобро да ги разберат и идентификуваат корупциските ризици во нивните сектори.

3. Влијание на корупцијата во бизнисот

Корупцијата ги засега не само директно вклучените, туку и пошироката економија и општеството.

Кога интегритетот е компромитиран, сите ја плаќаат цената преку намалена доверба, изгубени можности и послаби институции.

Ефектите од корупцијата во бизнисот може да вклучуваат:

- Повисоки оперативни трошоци и намалена конкурентност;
- Пониска иновативност и продуктивност, бидејќи чесните бизниси се обесхрабруваат;
- Ерозија на довербата меѓу партнерите, клиентите и вработените;
- Поголема нееднаквост и побавен општествен и економски развој.

Градењето интегритет во бизнисот оди подалеку од почитување на законот; тоа значи поттикнување култура на честност, правичност и одговорност.

Кога компаниите дејствуваат транспарентно и водат со пример, тие помагаат во градењето посилни заедници и поотпорна економија.

ПРИЈАВУВАЊЕ КОРУПЦИЈА: ПРИНЦИПИ И РАМКИ

Пријавувањето корупција е еден од најефективните начини за поддршка на транспарентноста, отчетноста и интегритетот во бизнисот. Тоа им овозможува на институциите да ги идентификуваат и решат неетичките практики, истовремено поттикнувајќи култура на одговорност и доверба. Ефективните механизми за пријавување зависат од јасни принципи, правни заштити и соработка меѓу засегнатите страни.

1. Основни принципи на пријавување

При пријавување корупција во бизнисот, процесот треба да биде воден од неколку основни принципи:

- **Доверливост:** Идентитетот на лицето што пријавува корупција и дадените информации мора да бидат заштитени во сите фази на процесот.
- **Интегритет и чесност:** Пријавите треба да се засноваат на вистинити, фактички и проверливи информации. Лажни или погрешни тврдења можат да им наштетат на поединци, компании и организации.
- **Одговорност:** Пријавувањето корупција е и етичка и граѓанска должност што придонесува кон колективен интегритет.
- **Транспарентност и отчетност:** Институциите што примаат пријави треба да постапуваат навремено, јасно да комуницираат и да обезбедат следните дејствија да се преземат во согласност со законот.
- **Заштита од одмазда:** Поединците што пријавуваат корупција не треба да се соочат со каква било форма на дискриминација, заплашување или казнување.

2. Меѓународни рамки

Напорите за борба против корупцијата во бизнисот се поддржани од неколку меѓународни и регионални организации кои дефинираат етички стандарди и промовираат добро владеење:

- **Глобален договор на Обединетите нации (UNGC)** – Принципот 10 нагласува: Бизнисите треба да се борат против корупцијата во сите нејзини форми, вклучувајќи изнуда и мито.

- **Насоки на OECD за мултинационални претпријатија** – Поттикнуваат одговорно деловно однесување, интегритет и транспарентност во глобалното работење.
- **Transparency International (TI)** – Обезбедува глобални и регионални алатки, вклучувајќи го Business Integrity Toolkit, за промовирање етичко однесување на приватниот сектор.
- **Европска унија (EY)** – Интегрира антикорупција, корпоративна општествена одговорност (CSR) и одржливи деловни практики во своите политички рамки.
- **Регионална антикорупциска иницијатива (RAI)** – Го поддржува Западен Балкан во зајакнување на интегритетот, транспарентноста и регионалната соработка преку дигитални иновации и усогласување на политиките.

Овие рамки служат како основа за развој на национални политики и системи за деловен интегритет.

3. Национален контекст и правни рамки

Секоја земја има сопствен сет закони и механизми што го регулираат пријавувањето корупција во приватниот сектор. Иако процедурите може да се разликуваат, повеќето рамки споделуваат заеднички елементи како што се:

- Дефинирани органи одговорни за постапување со случаи на корупција;
- Процедури за поднесување пријави и проверка на информации;
- Мерки за заштита на поединци и организации што дејствуваат со добра вера.

Корисниците на овој Алатник се охрабруваат да ги консултираат најновите национални закони и достапните онлајн платформи за да обезбедат точни и ажурирани информации.

КАКО ДА СЕ ПРИЈАВИ КОРУПЦИЈА ВО БИЗНИСОТ

Пријавувањето корупција бара внимателна подготовка, точни информации и одговорно дејствување.

Овој дел дава водич чекор по чекор за да им помогне на поединците и организациите да идентификуваат, документираат и пријават случаи на корупција во деловното окружување. Процесот секогаш треба да биде воден од етичко однесување, почитување на доверливоста и усогласеност со националните закони и процедури.

Табела 3: Преглед чекор по чекор за пријавување корупција во бизнисот

Чекор	Дејствие	Клучен совет
1	Идентификувајте сомнителна активност	Потпирајте се на факти
2	Соберете докази	Чувајте ги безбедно
3	Изберете канал за пријавување	Проверете ја легитимноста
4	Поднесете пријава	Бидете јасни и објективни
5	Следете го случајот	Водете евиденција

1. Водич чекор по чекор

Чекор 1: Идентификувајте сомнителна активност

Препознајте можни знаци на корупција како што се необјаснети финансиски трансакции, фаворизирање во набавките, судири на интереси или неправилни процеси на донесување одлуки.

Секогаш осигурајте се дека вашите набљудувања се засноваат на фактички информации, а не на претпоставки или гласини.

Совет: Ако не сте сигурни, запишете што сте забележале и кога — дури и едноставни белешки можат да помогнат да се разјасни дали ситуацијата изгледа необична или ризична.

Чекор 2: Соберете и документирајте информации

Соберете релевантни детали како што се документи, датуми, имиња и описи на дејствија или комуникации што укажуваат на потенцијална корупција.

Чувајте копии од доказите безбедно, по можност во дигитален формат заштитен со лозинки или енкрипција.

Совет: Користете организирани папки или облак-складирање со ограничен пристап. Уредното чување информации ќе ја направи вашата пријава поверодостојна и полесна за следење.

Чекор 3: Идентификувајте соодветен канал за пријавување

Определете каде и како да ја поднесете вашата пријава. Ова може да вклучува:

- Назначена антикорупциска агенција или јавна институција;
- Канцеларија за деловен интегритет во рамките на компанија;
- ОГО или мрежа што поддржува иницијативи за транспарентност и отчетност.

Ако не сте сигурни која институција е одговорна, побарајте совет од локална ОГО или правен експерт.

Совет: Многу органи/агенции имаат онлајн обрасци за пријавување. Прво проверете ги нивните веб-страници за да потврдите дека ја испраќате пријавата на официјална и безбедна платформа.

Чекор 4: Поднесете ја пријавата јасно и точно

Користете официјални обрасци за пријавување или онлајн платформи кога се достапни. Доставете ги сите потребни информации на концизен и фактички начин.

Избегнувајте емотивен или обвинувачки јазик и фокусирајте се на претставување проверени детали.

Совет: Пред поднесување, прочитајте ја вашата пријава уште еднаш и отстранете лични мислења или претпоставки. Јасноста и објективноста го прават вашиот случај посилен.

Чекор 5: Следете и водете евиденција

По поднесување на пријавата, чувајте евиденција за сите референтни броеви, датуми или комуникации поврзани со вашиот случај. Ако не добиете повратна информација во разумен рок, продолжете преку официјални контакт-канални за да се осигурате дека пријавата се обработува.

Совет: Водете краток дневник за секоја порака или телефонски повик поврзан со вашата пријава. Тоа помага да се следи напредокот и покажува доследност ако подоцна се појават прашања.

2. Совети за безбедно и одговорно пријавување

Пријавувањето корупција не се однесува само на тоа што пријавувате, туку и на тоа како се заштитувате себеси и вашите информации во текот на процесот.

- Секогаш користете официјални и проверени платформи за поднесување пријави.
- Избегнувајте јавно споделување лични или чувствителни информации или преку небезбедни канали (на пр. социјални медиуми, неенкриптирана е-пошта).
- Одржувајте дискреција и не разговарајте за случајот со лица што не се директно вклучени во процесот.
- Соработувајте со органите ако се побараат дополнителни информации или појаснување.
- Побарајте поддршка од доверлив правен експерт, ОГО или јавен орган ако се чувствуваат несигурно или небезбедно при пријавувањето.

Пријавувањето понекогаш може да биде сложено или чувствително. Во такви случаи, можете да побарате помош од:

- Организации на граѓанското општество што работат на антикорупција и човекови права;
- Деловни здруженија што промовираат интегритет и усогласеност;
- Независни правни експерти запознаени со националните регулативи.

Овие актери можат да ве водат низ процесот и да помогнат вашите права да бидат заштитени.

ОФИЦИЈАЛНИ КАНАЛИ И ДИГИТАЛНИ АЛАТКИ ЗА ПРИЈАВУВАЊЕ

Ефективното пријавување корупција зависи од достапноста на пристапни, транспарентни и безбедни канали.

Секоја земја во Западен Балкан обезбедува различни механизми и платформи преку кои граѓаните, организациите на граѓанското општество и бизнисите можат да пријават корупција или неетичко однесување.

Овој дел нуди општа рамка што секоја партнерска организација може да ја приспособи за да вклучи детали специфични за земјата.

1. Официјални канали за пријавување

Пријавувањето корупција преку вистинските канали осигурува дека информацијата стигнува до надлежните органи и се постапува со неа соодветно

Табела 4: Споредба на официјални канали за пријавување и нивни карактеристики

Канал	Предности	Ограничувања	Клучен совет
Антикорупциски агенции	Официјален мандат	Побавен процес	Често да
Полиција / Обвинител	Кривично спроведување	Поголема изложеност	Ретко
Внатрешни канали на компанијата	Брз одговор	Судир на интереси	Зависи
ОГО	Поддршка и насоки	Немаат извршна моќ	Да

Пред да поднесете пријава, суштински е да проверите која институција има мандат да го истражи вашиот случај и дали се достапни опции за анонимно или доверливо пријавување.

Подолу се главните видови официјални канали што може да се користат за пријавување корупција во деловниот сектор:

- **Национални антикорупциски агенции или комисии** – одговорни за примање и истражување пријави поврзани со корупција. Обично обезбедуваат безбедни онлајн обрасци, телефонски линии или опции за лично пријавување.

Пример: Агенција за спречување корупција (АПК) во Црна Гора, Државна комисија за

спречување корупција во Северна Македонија.

- **Јавни обвинителства** – постапуваат со кривични случаи што вклучуваат мито, измама и други економски кривични дела. Пријавите поднесени тука може да доведат до формални истраги или гонење.
- **Органи за спроведување на законот и полициски власти** – во случаи кога корупцијата вклучува криминална активност како мито, измама или перење пари, пријавите може да се поднесат директно до полицијата или релевантните единици за економски криминал. Полициските власти се одговорни за собирање докази и проследување на случаите до Јавното обвинителство за понатамошна правна постапка.
- **Институции на омбудсман** – постапуваат во случаи на злоупотреба на овластување, дискриминација или повреди на правата на граѓаните, особено кога се вклучени јавни институции.
- **Канцеларии за деловен интегритет или етика** – внатрешни механизми на компаниите преку кои вработените, добавувачите или партнерите можат да пријават неетичко однесување или повреди на интегритетот во нивната организација.
Пример: Многу мултинационални компании имаат анонимни онлајн „Speak Up“ или „Whistleblowing“ портали.
- **Организации на граѓанското општество (ОГО)** – обезбедуваат правни насоки, медијација и мониторинг-поддршка за поединци или организации што сакаат да пријават корупција.
ОГО често дејствуваат како посредници меѓу граѓаните и институциите, осигурувајќи дека пријавите се соодветно обработени и дека пријавувачот е заштитен.

2. Дигитални алатки за пријавување

Дигитализацијата има клучна улога во промовирањето транспарентност и правењето на пријавувањето корупција побрзо, побезбедно и подостапно за сите.

Преку онлајн алатки, поединците и организациите можат лесно да поднесуваат пријави од своите телефони или компјутери, одржувајќи безбедност и, каде што е дозволено, анонимност.

Вообичаени видови дигитални алатки вклучуваат:

- Онлајн портали за пријавување управувани од национални антикорупциски агенции или комисии. Овие платформи обично обезбедуваат безбедни обрасци за поднесување пријави и следење на напредокот.
- Мобилни апликации што им овозможуваат на корисниците да испратат доверливи или анонимни пријави директно до релевантни органи или ОГО.
- Е-пошта линии или онлајн контакт-обрасци достапни на веб-страниците на јавни институции или канцеларии за деловен интегритет.
- Е-набавки системи што имаат вградени функции за пријавување неправилности во јавни или приватни договори.
- Платформи засновани на блокчејн или енкриптирани платформи што обезбедуваат

информациите да не можат да се променат, избришат или пристапат без овластување, обезбедувајќи целосна заштита на податоците и транспарентност.

Дигиталните алатки го поттикнуваат учеството преку тоа што го прават пријавувањето полесно и достапно за сите, без оглед на локацијата или експертизата.

Во исто време, тие го намалуваат ризикот од манипулација или губење податоци, помагајќи им и на институциите и на граѓаните да дејствуваат со поголема доверба при справување со корупцијата.

3. Како безбедно да се користат дигитални алатки

За да се осигури дека пријавите се поднесуваат одговорно и безбедно, корисниците треба да ги следат овие клучни препораки:

Проверете дали платформата е официјална и легитимна пред да споделите информации (побарајте владини домени, HTTPS адреси или проверени ОГО партнери).

Користете безбедни интернет-врски и избегнувајте јавен Wi-Fi при поднесување чувствителни податоци.

Чувајте потврди или референтни броеви дадени од системот за пријавување.

Не споделувајте снимки од екран, детали од пријавата или лични податоци јавно.

Бидете свесни за политиките за приватност и правилата за заштита на податоци што важат во вашата земја

Следејќи ги овие чекори, поединците и организациите можат максимално да ги искористат дигиталните алатки за пријавување, истовремено штитејќи ја својата приватност и придонесувајќи кон потранспарентно деловно окружување.

4. Студија на случај: Пријавување корупција во деловен контекст

Средна компанија што учествувала во процес на јавна набавка забележала неправилности во фазата на евалуација. Еден вработен забележал дека еден добавувач постојано бил фаворизиран и покрај повисоки цени и непотполна документација.

По собирање релевантни е-пораки, записи од набавки и белешки од состаноци, вработениот поднел пријава преку внатрешниот канал за пријавување на компанијата.

Пријавата подоцна била проследена до националната антикорупциска агенција.

Исход: Истрагата потврдила договорно дејствување меѓу менаџер и добавувачот. Биле преземени дисциплински мерки, процедурите за набавки биле ревидирани и биле воведени дополнителни контроли на транспарентноста.

Клучни научени лекции:

- Раното документирање на предупредувачките знаци е суштинско.
- Безбедните внатрешни канали за пријавување ги намалуваат ризиците за вработените.
- Соработката меѓу компаниите и јавните институции го зајакнува интегритетот.

УЛОГАТА НА ГРАЃАНСКОТО ОПШТЕСТВО И ПРИВАТНИОТ СЕКТОР

Борбата против корупцијата во бизнисот бара соработка меѓу повеќе актери. Организациите на граѓанското општество (ОГО), приватните компании, деловните здруженија и професионалните мрежи имаат суштинска улога во градењето култура на интегритет, транспарентност и отчетност.

Овој дел истакнува како овие актери можат да придонесат за поетички и поодговорни деловни практики.

1. Улогата на организациите на граѓанското општество (ОГО)

ОГО се клучни двигатели на општествени промени и јавна отчетност. Преку образование, застапување и ангажман во заедницата, тие им помагаат на поединците да ги разберат своите права и ги охрабруваат да дејствуваат кога се јавува корупција.

ОГО можат да придонесат преку:

- Подигање на јавната свест за влијанието на корупцијата врз бизнисите и заедниците;
- Обезбедување насоки и поддршка за поединци или организации што сакаат да пријават корупција;
- Следење на јавните институции и приватните субјекти за да се обезбеди транспарентност и усогласеност;
- Промовирање партнерства меѓу младите, приватниот сектор и владините институции;
- Развивање дигитални и образовни алатки за пријавувањето да биде полесно и побезбедно.
- Со тесна соработка со младинските работници и локалните заедници, ОГО помагаат да се обликува проактивна средина што не толерира корупција и го вреднува етичкото однесување.

2. Улогата на приватниот сектор

Бизнисите имаат и одговорност и капацитет да постават примери на интегритет. Со усвојување транспарентни и етички практики, компаниите можат да ги намалат ризиците, да ја заштитат својата репутација и да создадат фер конкурентна средина.

Актерите од приватниот сектор можат да го зајакнат интегритетот преку:

- Воспоставување внатрешни кодекси на етика и јасни антикорупциски политики;
- Воведување механизми за усогласеност и пријавување (како службеници за етика, телефонски линии или онлајн платформи);
- Обезбедување обука за вработените за препознавање и спречување корупција;
- Поттикнување транспарентни процедури за набавки и склучување договори;
- Соработка со ОГО и јавни органи на заеднички иницијативи за промовирање деловен интегритет.

Интегритетот треба да се гледа како стратешка предност, а не само како законско барање; тој го подобрува долгорочниот раст, довербата на инвеститорите и довербата меѓу клиентите и партнерите.

3. Јавно-приватна соработка

Силната соработка меѓу јавниот и приватниот сектор е суштинска за ефективни антикорупциски напори. Јавните институции можат да обезбедат правна и регулаторна рамка, додека бизнисите и ОГО придонесуваат со иновации, експертиза и реално искуство. Примери на ефективна соработка вклучуваат:

- Заеднички кампањи за транспарентност и етичко деловно однесување;
- Споделување податоци и добри практики меѓу институции и приватни компании;
- Заедничко развивање дигитални платформи за пријавување и иницијативи за подигање на свеста;
- Поддршка на регионални мрежи што застапуваат интегритет и отчетност.

Кога јавните, приватните и актерите на граѓанското општество работат заедно, создаваат одржлив екосистем што ја обесхрабрува корупцијата и ја поттикнува довербата во сите сектори.

ЗАКЛУЧОК

Пријавувањето корупција не е само чин на отчетност, туку и значаен придонес кон градење транспарентни, фер и етички деловни средини. Преку практичните чекори, насоки и ресурси, овој Алатник ги опремува поединците и организациите со знаење и алатки за ефективно реагирање кога ќе се соочат со коруптивни практики.

Борбата против корупцијата во бизнисот бара повеќе од регулативи; таа бара свест, одговорност и заедничка посветеност на етичките принципи. Овој Алатник служи како практичен ресурс за поединци, организации и бизниси да препознаат, документираат и пријават корупција преку безбедни и транспарентни процедури.

Ефективното пријавување зависи од соработка, точност и доверба. Кога граѓаните, институциите и приватниот сектор работат заедно, механизмите за пријавување стануваат посигурни, а корупцијата помалку толерирана.

Употребата на дигитални алатки и проверени платформи за пријавување ја зголемува пристапноста и заштитата за оние што застануваат против корупцијата. Користени одговорно, овие алатки ги зајакнуваат поединците активно да учествуваат во обликување деловни средини засновани на транспарентност и интегритет.

На крај, овој Алатник не е само водич за пријавување, туку и покана да се почитуваат етичките стандарди, да се проговори кога ќе се случи неправилност и да се придонесе кон култура во која чесноста и правичноста се темели на траен напредок.

АНЕКС

ОБРАЗЕЦ ЗА ПРИЈАВУВАЊЕ КОРУПЦИЈА ВО БИЗНИСОТ

Овој Анекс обезбедува придружен материјал што може да се приспособи на различни национални контексти и организациски потреби, освен во случаи кога форматот за пријавување е законски пропишан.

Тој треба да служи како практичен ресурс што го надополнува главниот Алатник и им помага на корисниците да го приспособат процесот на пријавување на нивниот локален контекст.

Образецот подолу може да го користат поединци, компании или организации за структурирано и доследно пријавување сомнителна корупција. Тој помага да се осигури дека се вклучени сите релевантни детали и дека пријавите можат ефикасно да се обработат од надлежните органи.

Дел	Детали што треба да се обезбедат
1. Датум и место на инцидентот	Кога и каде се случил сомнителниот акт?
2. Име на организацијата / бизнисот вклучен	Наведете ја компанијата или субјектот на кој се однесува случајот (ако е познато).
3. Опис на сомнителниот корупциски акт	Дадете јасно и фактичко резиме на тоа што се случило.
4. Засегнати лица или оддели	Наведете имиња, позиции или оддели (ако е можно).
5. Достапни докази	Прикачете или опишете релевантни документи, фотографии, пораки или друг придружен материјал.
6. Влијание или потенцијална штета	Опишете финансиски, етички или репутациски последици, ако се познати.
7. Дали ова било претходно пријавено?	☐ Да ☐ Не Ако да, наведете кога и на кого.
8. Информации за пријавувачот (опционално)	Овој дел е доброволен, освен ако не е потребен со закон. Име: _____ Позиција / Организација: _____ Контакт (е-пошта / телефон): _____ Претпочитан контакт: ☐ Е-пошта ☐ Телефон ☐ Анонимно Напомена: Можете да изберете да останете анонимни. Сепак, обезбедувањето контакт-детали може да и помогне на одговорната институција да ја следи и појасни вашата пријава ако е потребно.
9. Институција или орган што ја прима пријавата	Име на агенцијата, канцеларијата за интегритет на компанијата или ОГО што ја прима пријавата.
10. Датум на поднесување / Референтен број (за службена употреба)	Го пополнува органот што ја прима пријавата.
11. Дополнителни белешки или забелешки	Секоја друга релевантна информација или коментар.

Презентација на организациите учеснички и нивните претставници во проектот

Наслов улога	Организациска	Улога
Zoran Dabetic	ЕРЕКА Црна Гора	Координатор
Biljana Gjozinska	IARB Република Северна Македонија	Координатор
Nermina Simoncic	ЕРЕКА Словенија	Координатор
Stefan Simoncic	ЕРЕКА Словенија	Координатор
Matej Tisaj	ЕРЕКА Србија	Координатор
Aneta Vasiljevic	IARB Република Северна Македонија	Асистент на координаторот
Milica Nedeljkovic	ЕРЕКА Србија	Асистент на координаторот
Belma Muratovic	ЕРЕКА Црна Гора	Асистент на координаторот
Jerica Lorenci	ЕРЕКА Словенија	Асистент на координаторот
Atli Thor Fanndal	TRANSPARENCY INTERNATIONAL Исланд	Асистент на координаторот

ПАРТНЕРИ

ЕПЕКА Црна Гора (водечка организација)

Научно-истражувачко здружение за уметност, културни, образовни програми и технологија ЕПЕКА (Црна Гора) работи во Беране, рурална област со висока младинска невработеност и ограничен пристап до неформално образование. Во рамки на DigitalVSCorrupt ја координира целокупната реализација, управување и мониторинг и води национални работилници за градење капацитети насочени кон транспарентност поддржана од ИКТ и подигнување на свеста во заедницата во Црна Гора.

ЕПЕКА Словенија

Невладино социјално претпријатие активно во областа на европското граѓанство, младинската работа и инклузијата. ЕПЕКА Словенија е ко-домаќин на почетниот партнерски состанок, го поддржува управувањето и ко-развија модули за транспарентност засновани на ИКТ инспирирани од моделот ERAR; исто така е домаќин на завршната конференција и поддржува дисеминација на ниво на ЕУ.

ЕПЕКА Србија

НВО од Ниш фокусирана на млади, со силно искуство во мобилност и инклузија (вклучително и ромска и мигрантска младина). Во проектот, ЕПЕКА Србија ко-води обуки, го поддржува младинскиот дијалог Косово–Србија преку заеднички активности со СЕТ Prizren и пилотира локални кампањи за интегритет во јавните услуги.

ЕПЕКА Германија

Член на мрежата ЕПЕКА што поддржува интеркултурно учење и комуникација. Придонесува за прекугранична дисеминација, дизајн на работилници за граѓанско ангажирање и медиуми, како и документација на добри практики меѓу партнерите.

СЕТ Призрен (Косово)

Центарот за образование и обука Призрен промовира демократски вредности и младинско учество. Во DigitalVSCorrupt ко-дизајнира содржини за обука пријателски за младите, е ко-домаќин на работилници за градење капацитети во Косово и соработува со ЕПЕКА Србија за зајакнување на довербата, дијалогот и антикорупциската писменост кај младите.

Phiren Amensa (Белгија)

Меѓународна ромска младинска мрежа со силен капацитет за досег и застапување. Води дисеминација на ниво на ЕУ, поддржува мерки за инклузија во сите активности и менторира младински кампањски тимови за да допрат до разновидна публика со инклузивни наративи.

Transparency International Исланд

Донесува глобално антикорупциско знаење, практични алатки за мапирање ризици и пријавување, и ко-автор е на делови од прирачникот за младинска работа за корупција во јавните институции и патеки за отчетност.

Институт за применети истражувања за бизнис (Северна Македонија)

Го поддржува модулот „Корупција во бизнисот“ со сесии за ризици во јавните набавки, судири на интереси и заложби за интегритет кај МСП. Ко-организира национални работилници со стопански комори и претприемачи.

QENDRA (Албанија)

Граѓански центар ориентиран кон млади што ги вклучува заедниците во неформално образование и граѓанско дејствување. Води работилници за градење капацитети во Албанија и придонесува со студии на случај за интегритет на локалните услуги.

Europe for You (Чешка Република)

Европска граѓанска организација со искуство во комуникација и младинска мобилизација. Ко-дизајнира кампањска лабораторија, поддржува креативни формати за дисеминација и визуелно раскажување приказни.

FEIO (Полска)

Образовна и outreach фондација што придонесува за дизајн на активности засновани на истражување, брзи анкети и алатки за пред/пост евалуација приспособливи за младински средини.

AKUSTIKUM (Босна и Херцеговина)

Културна организација што користи креативни медиуми и аудио-визуелни методи. Ко-води три „видео-симулациски“ резултати (јавен сектор, бизнис, свиркачи), вклучително и сторибординг и младинско ко-создавање.

LIDSK (Турција)

Организација за младински развој фокусирана на граѓански вештини и дијалог. Домаќин е на работилници за градење капацитети во Турција и придонесува со фасилитаторски методи за разновидни групи.

Arcigay (Италија)

Национална граѓанска организација со експертиза во образование засновано на права и фасилитирање безбедни простори. Придонесува со стратегии за инклузија, етички протоколи и кампањски пораки за еднаквост и интегритет.

Сите партнери соработуваат преку месечни координациски повици, заеднички обрасци и заеднички мониторинг посети.

<https://www.digitalvscorrupt.eu>

Co-funded by
the European Union

DIGITAL VS CORRUPT

